

The image shows the front cover and spine of a book. The cover is decorated with marbled paper featuring a complex pattern of blue, gold, and red. The spine is bound in dark green cloth with gold-colored bands. The title and volume number are printed in gold on the spine.

Politikai
röpiratok.

18.

1872

NYILVÁNOS ÉLETÜNK

ÉS

A SAJTÓ.

18

LUBRICH ÁGOSTTÓL.

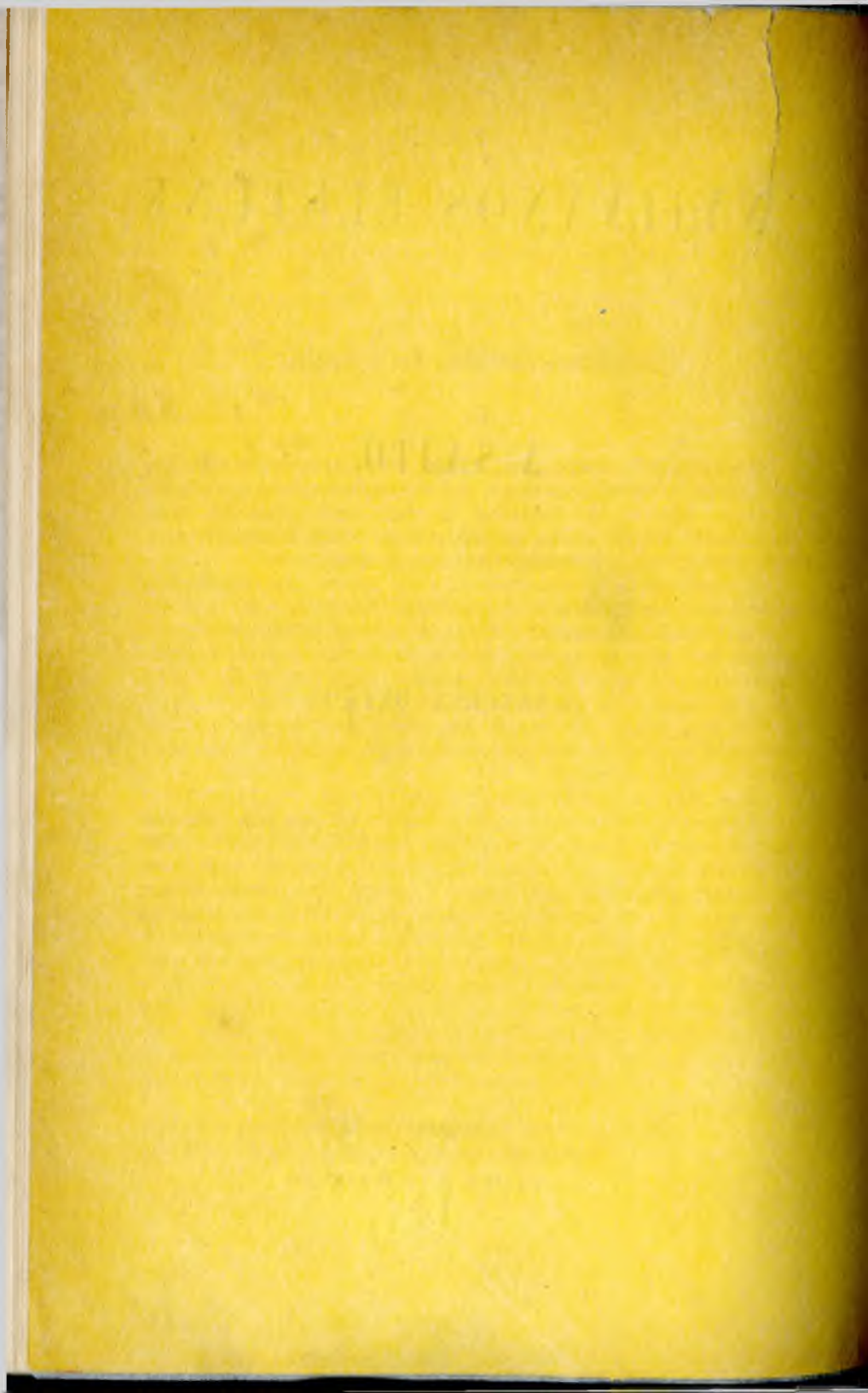
10

BUDAPEST.

AIGNER LAJÓ

1873.

18
134

DE BALLAGI GÉZA.

Nyilvános életünk és a sajtó.

I.

Országrengető hullámzások, milliók üdvét kockáztató vállalkozások, a haza sorsával sorsjátékot űző szédelgés korában, annyi közaggodalom, izgalom és keserűség közepett, nagy gyöngeség lenne a honszerető szívtől egyéni bántalmaztatás miatt érzékenykedni s magát jóra törekvő munkásságában háborgattatni.

E hitemben elég huzamos időn át tűrém azon dongásokat, melyek igénytelen nevemet a journalistika hasábjain nem épen jóakaró szándékkal hangoztatják s berzengő szenvedélyekről értesítenek. De végre is a komoly gondolkodók figyelmeztetése és saját megfontolásom azon gondolatot keltették bennem, hogy tán mégis rendén volna nem annyira az alkalmatlankodó dongókat egy-két fricskával zugba röptíni, mint inkább azt eszközözödni, hogy ha már szellemi elfajulásunk meghozta dudvatermékeit, azokat legalább a talaj némi termékenyítésére használjuk.

Ezen gondolat iratja velem e sorokat.

Azon jobb lelkűek tájékoztatása végett, kik nem elég szemések még az irodalmi nyegleség fegyvereit mindenkor fölismerni, előre kell bocsátnom, hogy az országos közoktatási tanácsnak nem kerestem, hanem megkínált jegyzőségét, minthogy igen kimért időmet eléggé igénybe vevő nagyobb munkával vagyok elfoglalva, meggondolás után az igénytelenségemet kitüntető bizalom iránti tiszteleten kívül, — mint azt a tanácselnöktől és a hivatalos iratokból kiki megtudhatja — azért vállaltam el, hogy alkalmam legyen a haza jövőjére nézve nagy fontosságú gymnasiumi tanárképezdének szervezete ügyében alapos indoku meggyőződésem érvényesítésére munkálnom, s kijelenttem, hogy ha nem sikerül oly szervezetet vivnom ki a képezdének, minőnek helyességéről meggyőződve vagyok, akkor megköszönöm a megtiszteltetést.

De a képezdét a közoktatási tanács mellőzésével a paedagogia legvilágosabb elveivel ellenkező módon szervezték, mind belsőleg, mind külsőleg.

Azért az elvállalás alkalmával kijelentett föltételhez hiven, december hóban beadtam lemondásomat; beadtam annyival inkább, mert a képezde célját meghiusítva látám, midőn, egyebet nem említve, oly egyént neveztek ki oda mintatanárnak, kit legfőlebb elrettentő például lehetne oda állítani a romlatlan tanárjeleltek elé, hogy lássák, minő jellemmé nem szabad nekik kialakulniok, ha az apa és anya név után legtiszteesebb „nevelő“ és „tanár“ névre méltók akarnak lenni.

S mégis a Pesther Lloyd szerkesztője, kinek mint törvényhozónak is szigorú kötelessége volna csak a jognak és becsületnek adni tért lapjában, bár megígérte volt, hogy a májusi számok egyikében előfordult rágalmak nem fognak ismétlődni, lemondásom alkalmából ismét tért adott az írói erkölcsztelességnek, mely a lap egyik januári számában azt állította, hogy a közokt. tanács által készített középt. törvényjavaslat indokolásának kidolgozása végett kiküldött bizottság csak magán jegyzetéből volt kénytelen dolgozni, mivel hiába kereste a jegyző könyvet, minthogy azt a jegyző nem csinálta meg, hanem csak a kétszeres fizetést húzza.

Szomorú, hogy erre egy közoktatási tanácsos ur adhatta az anyagot a P. Lloyd tudósítójának! Pedig tudnia kellett 1), hogy a jegyző könyv az ügyrend értelmében nem szokván felolvasatni, hanem csak két tag által hitelesíteni, azt a bizottság nem is kérhette, amint nem is kérte, annyival kevésbbé, mert a törvényjavaslat hét folytatólagos ülésben tárgyalatván, a jegyző könyv hitelesítésére csak a hetedik ülés végén küldetett ki a két tag. 2) Tudhatta volna, hogy jegyző könyvben indokolásnak nem, csak határozatnak levén helye, azt a jegyző könyvből akarni kidolgozni senkinek esze ágában sem lehetett, annyival inkább, mert a beadott indokolás felolvasása négy órát vett igénybe. Fordítva, a jegyző kérhette volna a nagyterjedelmű indokolást, hogy azt megemlíthesse a jegyző könyvben. S mégis e nélkül is az utolsó ülés utáni második napou öt ívnyi maga a jegyző által tisztázott jegyző könyv volt a tanácselnök kezében. 3) Tudhatta volna, hogy a jegyző mellé irnok volt rendelve, de ő az irodai teendőket maga végezte, ingyen, s így az államnak legalább 200 forintot takarított meg, s így csakugyan munka nélkül húzta a kétszeres napi díjt (?)

Valóban, nagyon elkélne, hogy az illető tanácsos ur, ahelyett, hogy országra szóló tanácsot osztogat, előbb önmagának adjon tanácsot az igazmondás, férfias jellem s többfeffélre nézve. Lucus a non lucendo!

E hiteles állítást aztán a magyar lapok néhányába belopódzott hasonszörü pajtások mohón átvették és nemes szívök sugallata szerint commentálták.

Legyen örömük nemes indulataik és szenvedélyeik kitöltésében, de többet az erkölcsi selejt vigyorgásánál ne is kívánjanak: receperunt mercedem. Részemről rágalmaikat, melyek magukon hordják bélyegöket, egy szóra sem méltatom. Azt is sajnálom, hogy a má-

jusiakra e pár szót feleltem: „Diese Behauptungen sind die krassensten Unwahrheiten.“ Emberi és tanári öntudatom tiltja, hogy nem eszmék, elvek, hanem önzés, irigység, hiúság és szánandó gőg indította apró érdekharczokba keveredjem s magamat piaczi verekedőkhez alacsonítsam.

De eszmékért, elvekért tárgyilagosan küzdeni mindig emberi és hazafiai kötelességemnek ismervén, ez alkalommal azért nyulok tollhoz, hogy az öntudatos hazaszeretet és a minden országok talpkövét és támaszát kitevő tiszta erkölcs barátait azon veszélyes közönyre figyelmeztessem, melylyel eddig nyilvános életünk egyik rákfenéje, a sajtó hallatlan garázdálkodásai iránt tanusítottunk; hogy eszméljenek komolyabban a demoralisatio e veszélyteljes nyilvánulása fölött, míg a'mételynek gyógyszerét lelhetni; sorakozzanak s tiltakozzanak végre. Már maga a sorakozás és tiltakozás is pusztító vihar lesz a nemzet élte fáján rágódó irodalmi férgeknek. És ezzel nem szabad sokáig várakoznunk; mert ha minden vetéseinket letarolta a sáskasereg, akkor hasztalan a jajveszéléklés.

II.

Ha társadalmi életünk kábító gomolyából kibontakozván, emelkedett pontról nézzük annak jellemző nyilatkozatait: csakhamar rá fogunk jönni, hogy a tenger sirjából megroncsoltan menekült hajó népéhez hasonlítunk, mely még tovább utazandó, járműve kijavításához fogna; de rend, összhangzás egyetértés, nélkül, zavartan sűrőforog, lőt-fut idestova, nem tudván, mihez fogjon, vagy hogy kiállja-e még hajója az utat. Mindenki érzi, hogy a kétségbe ejtő állapoton segíteni kell, bár soknak semmi reménye a biztos sikerre, mivel a nép ki van már merülve.

A tenger még nem csillapodott le egészen, az égen még vészfellegek kavarnak, új, meg új viharok kerekedhetnek, s az iszonyu válság újra beállhat. Ahelyett, hogy dologhoz fognának, mindenik megtenné, mint Nelson emberei, kötelességét, feleseléssel töltik a talán rövidke időt s egyik itt, másik ott látja a fő veszélyt, egyik ezt, másik azt a mentő szert ajánlja.

Legtöbben a politika üzését, találóbban mondva, üzelmét tartják az államhajó mentő szerének, egyik ilyen, másik más alakban. Politika ama szörnnyeteg, mely minden vérünket s velőnket kiszítja s a nemzet főnmaradhatásának s az egyén igazi boldogságának valódi tényezőit úgy szólván egészen feledteti s minden mást elhanyagoltat velünk. Míg egy részről a tudomány, művészet és művelt társadalom eszméi legfőlebb csak lézengnek közöttünk: addig más részről szabadságot követelünk, de nem a valódit, mely a természetből magát kiküzdő, kiművelt lélek önuralmát jelenti, hanem valami külső, anyagi szabadságot, inkább a quidquid audendi libertas-t,

s a külföld nem is ismert liberalis intézményeinek hanyat-homlok való meghonosíttását, melyek pedig nem általános mértékkel, nem minden nemzetestre szabvák s a mi természetünkhöz és sajátosságos kivételes viszonyainkhoz sehogy sem illeszthetők. A demokratia túlságait hangoztatjuk, pedig mind megannyi nagyságos, sőt méltóságos demokraták vagyunk(?)

És mikép üzzük, kérem, e politizálást? Jókora éretlenséggel, az arra szükséges komoly tudományok és műveltség nélkül, úgy hogy az legtöbbször csak üres szódarálásnak, söresarnoki bárgyu bölcselésnek, csizmadia-politikusságnak illik be. Világpolitikát üzünk, pedig a műveltségnek jóformán csak kezdetén vagyunk; fészünk láthatárát világláthatárnak nézzük, és szavunk a szomszédba sem hallik. Ez amellet, hogy vészteljes, még komikus lelki állapot is. Minmaguokról alkotott itéletünk nagy ábránd. S aki ezt szemünkbe mondja s erről lerántja a képzelgés hályogát, azt nem csak nem szeretjük, desőt, ha nagyobb késsel tette a műtétet, üldözzük is és reactionarius hírébe hozzuk. Üzzük a politikát vak indulattal és szenvedélyvel, úgy hogy a pártok szempontjai kizáró mérvesszőül tekintetnek az egyének megítélésében. Politikai czélokért minden eszközhöz folyamodunk, egymást pelengérré hurezoljuk, mindinkább mélyebbre süllyesztve magunkat és a népet.

48-ban egy bécsi magas állású egyén azt tanácsolta a kormánynak, hogy ne küldjön egy szál embert se a magyarok ellen, hanem hagyja őket magukra, majd elbánnak ők maguk is egymással s könnyörögni jönnek fel, hogy csináljunk rendet. Sok igaz van e dologban; mert csakugyan a magyarnak nincs veszedelmesebb ellensége, mint ő maga. Jugi impatiens, libertatis incapax! Pártoskodása és természeti hiányának keresztelt, valósággal pedig műveltségi és erkölcsi szomorú állapotát eláruló terméketlensége és emellet legnagyobb, mondhatni ijesztő balandósága az európai népek közt, melyet Weszelovszky az akadémiában oly leverőleg hangoztatott, a halottak felének öt éven aluli kora kevés reményt nyujt a nemzetnek egy második évezredre. Pártoskodása, mely már a többi nemzetiségekre is elragadt, hamisan nemzeti önérzelemnek, büszkeségnek nevezgetett hiúságból, hányavetiségből, sőt részben szánandó gögből ered, mely saját vérét, ha mégoly érdemteljes is, nem tűri maga fölött, holott egy kisujjnyi Beamter előtt, megint csak hiúságból, ugyancsak megtudta hajlítni feszlegő derekát.

Ezen politikai bódulásban aztán sem látunk, sem hallunk. Mintha örökre biztosítva volnánk, és szénánk egészen rendén volna, nem veszszük észre a fenyegetődő zivatarokat; hanem járjuk a boldondját, mihelyt egy kis szabadabb lélekzéshez jutunk. Mint mikor két ellenség gomolyba keveredve mészárolja egymást: úgy viaskodunk mi is egymással, bódultan, nem látva sem előre, sem hátra; pedig közös elleneink elül-hátul ólálkodnak, lesván a kedvező pillanatot, melyben ránk csaphatnak. Viaskodunk, emészttjük egymást,

holott oly kevesen vagyunk, hogy Széchenyi állítólag ezen szavakra fakadt: „Az apagyilkosnak is kész vagyok megbocsátani, ha megjavul, csak hogy ne kevesbítse fajunkat!”

Iránytű nélkül bolygunk a nagy tengeren, a sorsra bízva magunkat. Széchenyi dicsőült szelleme kijelelte az utat, melyen haladnunk kellene, ki az anyagot, melyből Magyarország lehet. Fel-szólította az akadémiát, hogy csináljon szót a „Klugheit“ kifejezésére. Az „ildom“ szó megvolt a nyelvben, de kiveszett, mert fogalma, az ez által jelentett tulajdonság is kiveszett volt a nemzetből. Fölélesztették ugyan, de az csak halva járó közöttünk, mert még mindig nem vonása jellemünknek. Midőn ezen, nem mondom, a hazának, hanem a világnak első államférfia oly gyászos véget ért: akkor, mint amolyan tüntetni szerető, de ezen túl ritkán mozduló néphez illik, síttunk, ríttunk, sőt mint egy templomban történt, formaliter bögtünk is; és most? — Mintha e dicső szellem nem is létezett volna, mintha ő csak tűnékeny fény, hulló csillag s nem központi nap volt volna, melynek rendeltetése állandó világítás és melegítés által életet tartani fen, most a nemzet e nagy Mózese nem is említetik; örökérvényű eszméi nem észleltetnek s még kevésbbé szivleltetnek meg; egészen más utakon járunk, mint amelyeket ő kijelelt.

Rámutatott ugyan nem régiben egy az antik és modern világ valódi műveltségét magában igazi keresztény s ép azért sziklaszilárd erkölcsi alapon egyesítő képviselőnk sas-szeme az Ariadne-fonálra, mely a csalkertből kivezethetne; de úgy látszik, szemünk a hiúság és önzés szította apró érdekharczok por- és füstfellegében már anynyira elgyengült, hogy azt nem is vesszük észre, s a zajban elhangzik az intő szó. Igazi haláltáncz, amit járunk!

Olyanok, kik belátnák, hogy az athenei, spartai és római államot fiai tették nagygyá és döntötték romba, nem fordítva; hogy az erkölcsileg szabad nép a rabigában is szabad; hogy a görög bölcsek azt mondották: Legyetek erényesek és szabadok lesztek!; és nem viszont; hogy tehát nálunk is nem állami viszonyainkban, hanem sokkal mélyebben, erkölcsi és műveltségi állapotainkban vagyis minmagunkban, egyenkint és összesen, rejlik a baj forrása; olyanok, kik, ha ezt belátják, ezen belátásuk szerint a forrás betömésére is vállalkoznának, társadalmi, műveltségi, erkölcsi ujjaszületésre irányítanak törekvéseiket, olyanok csak fehér hollók. Pedig a népek mostani versenyében az erkölcsi és szellemi fegyverek egyedüli biztosítékai a nemzet egy második évezredének. Erkölcsi hatalom nélkül nem érvényesíthetjük magunkat befolyásos tényezőkké Európa művelt nemzetei között, nem gyakorolhatunk első szülöttségi jogot a tesvérnemzetiségek között, hanem beolvasztási kísérleteknek leszünk kitéve, még pedig legelsőben is a német elem által. Mert hiszen a hódítók szomja, mint a történelem ezer esetben bizonyítja, csillapíthatlan levén, a Napoleon által élére állított s általunk vak lelkesedéssel üdvözölt, de magát benne szörnyen meghoszuuló nem-

zetiségi politika nem fog fele utján megállapodni, a mi szép szeminkért csak épen ránk nézve kivételt tenni, hanem győzelmi mámorában talán a nemzetiségi határon túl is kinyújtja karmait; — a német cultura pedig veszedelmesebb hódító a fegyvernél is, főleg ránk nézve, kik magunk készítjük elő utját, midőn a német nyelvet kötelessé teszszük iskoláinkban; midőn az akadémia működéséről saját német közlönyben akarunk számot adni; midőn a közoktatási tanácsban azt halljuk, hogy ha fejünk vesz is bele, be kell hoznunk a német nyelvet.

III.

Valóban, ha csak futólag pillantunk is szét hazai viszonyaink állapotán, nyomban észre vehetjük, hogy aligha volt valaha és valahol a társadalmi életnek komolyabb feladata, mint most hazánkban. Ezen nagy feladat mennél tisztább felfogására kellene honosink mennél nagyobb részének, mennél előbb fölemelkednie; mert proximus ardet Ucalegon.

Különösen pedig a hatodik hatalomnak, az irányadásra hivatott sajtónak kellene tiszte iránt kellőleg tisztában lennie. Első sorban ennek volna szent kötelessége, a köznapi kicsinyes érdekeken, önzésen, hiúságon fölülemelkedve, a józan gondolkodás- és öntudatos munkás hazaszeretben egyesíteni az ezer felé szaggatott honfiak erejét. A sajtónak kellene minden előtt a meddő, pártos politizálás gyűlöletes és minden erőnket megsibbasztó piaczi csetépatéiról lemondania.

Ha örökérvényű gondolatokat terjesztene, kerülve a sophisták fegyvereit; ha az érzés rendszerét nemesítené és az akaratot a jó, igaz és szép felé irányozná: akkor szert tehetnénk lassankint igazi tudományra és művészetre, erkölcsi érzékre; akkor a jóformán egészen hiányzó művelt társadalom és közvélemény is meg kezdene alakulni; s ezek alapján aztán egy realisabb politikát láthatnánk kifejlődni a mostani ábrándos, vagy nem tudom minő helyett; s így a nemzet mostani válságos helyzetéből kiszabadulna, újjá szülehetnék. Minden előtt a sajtónak kellene e tekintetben tájékoztatónak, iránytűnek lennie.

Azokban igen-igen lehangoló, majdnem kétségbe ejtő jelenség, hogy e nagy mozgató erő kezelői közt még fölötte kevesen bírnak a sajtó rendeltetése iránt kellő felfogással s az irányadás elégséges tudatával. Amilyen egész életünk, a törvényt ugyanakkor, mikor hozzák, nem tisztelő számos törvényhozótól kezdve minden rangfokozaton keresztül a legutósó falu kupaktanácsáig, ugyanazt a képet tárja elénk az irodalom is. Ha csak tükre volna ez életnek a sajtó, még hagyján; de fájdalom, ő maga részben megteremtője, részben elmérgesítője annak; ő maga is, de különösen a hírlapirodalom, cse-

kély kivétellel, szüntén politikai bódultságban kering, annak áll szolgálatában. A politikai lapirodalom Molochja minden nap ezer és ezer ivet nyel el; mitöbb a szakirodalmon is e veres, vagy talán véres vonal húzódik keresztül. Az ő kor által tisztázott s évezredek tanúsága által igazolt eszméket csak elvétve találni egy-egy politikai lapban; s ha találsz, el vannak azok torzítva, összegúzsolva, mert épen ellenkező czélokra kizsákmányolva; a szókhöz hamis fogalmakat, a fogalmakhoz hamis szokat kötnek; szabadság, haladás, egyenlőség, törvény, autonomia, liberalismus sat. nálunk, kevés kivétellel: humbug, reclame, szédelgés, daemagog fegyver.

Tekintsünk csak szét a legszélesebb hatáskörű napi irodalom terén! Nem látjuk-e a leglényegesebb kérdéseket pártérdeknek alárendelve? Szűkkörű pártnézetek, felekezeti szűkkeblőség, korlátolt elfogultság, nagyra vágyó törpeség, önzés kelepcei közé szorulva fulad el nem egy közüdvre célzó jó akarat, igazán becsületes törekvés.

Volna csak minden ily gyarlóságtól lehetőleg ment kritikánk, mely a clique és coterie-féle nyomástól menten, csupán a közüdv érdekében, igazán függetlenül gyakorolhatná jótékony hatását s akadálytalanul rostálhatná a lendítő eszméket: mennyivel megkönnyebülne a nagy feladat megoldása ily valódi szellemi arcopag serény működése által, ha ugy, mint óhajtott, igazi értékére szállítatnék minden irányzásra vállalkozó erő! — Sok jogosulatlan becsvágy, sok nyegle bitorkodás lenne illő terére utalva, mielőtt a közügynek oly tetemes kárát okozhatná, mint az ily fegyelmetlenül tekintélyeskedő hátra mozdítók.

Mennyire meglátszanék aztán a tisztultabb eszmék iránya a társadalmi tevékenységen is! Nemzetnél, minő a magyar, az ő igazi mivoltában, ép, egészséges felfogásu, józan ítéletű — míg abból a ferde irány ki nem forgatja — az igazán komoly czélzatu irodalomnak és értelmi vezérletnek nem lenne oly igen nehéz józanabb közszellemet emelni az irányadó szerepre. Amde akkor tartózkodnia kellene mindentől, mivel komoly irányát meghazudtolja. Ha meggondoljuk, mily fontolatlansággal, mondhatnók, trivialis cynismussal beszélnek, vagy inkább fecsegnek gyakran a legtekintélyesebbeknek tartott lapok is a legnagyobb tiszteletet érdemlő tárgyakról: akkor nem csudálkozhatni, ha a legbefolyásosabb erkölcsi tényezők legbuzgóbb igyekvései végre hatástalanokká zsibbadnak.

E tekintetben rosszabbul állunk ma, főleg mink, mint állottak Herder korában, melyet ő így ecsetel: „Korunk egyik leggonoszabb bűne a szemtelenség, dacz, vakmerőség. Nem, mintha ezelőtt nem szelőlottak volna gorombán; hanem, hogy valaha oly vakmerő szemtelenséggel vetették volna meg és gúnyolták volna ki az illem és becsület minden elfogadott elvét, a népek és emberek köz- és magán jogait, a világos, kölcsonös kötelmeket és viszonyokat, annak nehezen van mása a történelemben. Hogy minden, mit tudománynak neveznek, felügyelet és vezetés nélkül legyen az államban: ugy hi-

szem, ily szabadságról egy régi törvényhozónak sem volt fogalma. Tagadhatlan, hogy a tudományok egy része szemtelen, ledér, zabolátlan s így a társadalom erkölcesinek és gondolkodás módjának ártalmára vagyon. Az egészség és jóllét némely pontjaira nézve minden ember egy, és azok fölött az államnak őrködni kell, különben önmaga pusztul el. Ha bármily istentelen, gyalázatos iratokat is szabad kiadni: nem épen a gyöngékre, betegekre s fejevartelenekre fognak-e azok hatni? A komoly ember, a gondolkodó, tisztos, munkás polgár megvetéssel fordul el tőlök: de a gyöngé nő, a tapasztalatlan ifju, a henye kéjencz, talán az ártatlan gyermek is, ezek olvasni fogják és pedig annál mohóbban, minél finomabb, szebb és vonzóbb ruhába öltöztetvék; s így az államnak épen leggyöngébb része, melytől a jövő függ, romlik el a ledér iratok által. Ki ne borzadna vissza e hatástól?! Melyik állam nem köteles gyermekei egészségéről, creje- s ártatlanságáról gondoskodni? — Nem vádolhatnak engem arról, hogy talán lánczra akarom verni a szellem szabadságát, mely mellett oly kitartóan harcolék. Iztés egészen más, mint igazság; erkölces más, mint féktelen gondolat. Mondja ki mindenki, amit igaznak tart, de úgy mint igazat, ne gúnyolva, ne gyalázva és káromkodva!“

Ha Herder feltámadna, e szavait bizonyára szelideknek találná irodalmunk, de különösen napi irodalmunk hasonlíthatlanul nagyobb részének bélyegzésére.

Első fő bűnük a lapoknak, hogy mindent párt és nagy részt felekezeti szempontból mérlegelnek. Legyen a más párt embere mégoly tiszteletre méltó személyiség, feddhetlen jellem, legmunkásabb honpolgár stb.: az mind nem menti meg őt a meghurczolástól, vagy épen lebunkózástól. Erre még ürügyet sem keresnek, hanem kihallgatás nélkül szolgáltatják ki az irodalom pöczéreinek. Okos, igaz szónak, a hajánál fogva pelengérre hurczolt becsület védelmének Istenért sem adnak tért. Ezen eljárás igazi ámtítás, a köz-elérkölcstelenedés előmozdítása; mert az illető lap olvasóit megerősíti a terjesztett valótlanágok hitében s ez által táplálja az ingerültséget, gyűlölséget pártok s egyesek közt; a rágalmazóknak, ámtítóknak pedig szarvat ad, mert jól tudják, hogy a pártnak ritka embere olvassa a másik párt lapjait, s így ők saját pártjuk lapjainak olvasói előtt czáfolatlanul maradván, hirre tesznek szert.

Ami a szűkkeblű felekezetiiséget illeti, némely urak egyre türelmet hordanak ajkaikon, de ez csak humbug. A felekezetek egyike, több levén benne az evangéliomi szelidségből és alázatosságból, türelmes is igazán, mondhatni, birkatürelmü; mindenünnen kiszorítatja magát azok által, kik egyre azt kiabálják, hogy a vallásra nem kell tekinteni, de persze csak azért, hogy mások ne tekintsenek rá, ők pedig a legszívósabban tartanak össze s mindenütt hitsorsosaiat tolják előre, a más felekezetű pedig, nem látván a kártyáha, jóhiszeműségénél és liberaliskodásánál fogva szépen szekereket tolja,

s az élelmesekek markukba nevetnek, neki pedig koppanik, sőt szerencsésnek tartja magát, hogy fölvették a felvilágosultak társaságába, mint olyat, ki fölfelemelkedett a vallás nyúgjein s nem bigot. Dolgozzál bármennyit, anyagi károssal, egészséged, sőt élted rövidítésével: legyen munkásságod mégoly hasznára is nemzedetnek: agyoncsépelnek ráfogásokkal, hazugságokkal, a közönség szemében nagy nyomatékkal bíró ultramontán, jezsuita jelszókkal, bizonyosságot adván arról, hogy a jezsuitákra fogott „finis sanctificat media”, tulajdonkép az ő kiváltságuk, s a másokra fogott gúny rájuk esik; ha pedig bizonyos kíméletes körülmények közt nem rohannak meg, akkor legalább agyonhallgatnak mind a másfelekezetűek, mind felvilágosult vagyis vallás nélküli hitsorsosid. Ellenben, ha ők csak szűnyognyi eredményt mutathatnak is fel, abból a türelmes lapok elefántot csinálnak; dobbal, trombitával, ágyuval járnak be az országot, sőt a külföldet is, dicsőítve a nagy szülöttet.

És ez nem csak politikai lapokban, hanem még tanügyi közlönyökben is így járja. Mundus vult dici pi, ergo decipiatur. Egy részről humbug, más részről birkatolerantia!

A lapoknak, sőt részben a szakirodalomnak is legnagyobb baja, hogy csak kevésnek van igazi erkölcsi alapja. A legtöbb csak üzlet, magán érdekének szolgáló, de persze mind az önzetlen hazafiság, szabadság, tudomány, műveltség czéje alatt. A lapok és szakközlönyök szaporodásával az írói osztály nemhogy emelkednék, hanem mindinkább süllyed mind a közönség, mind saját szemében; mert legtöbbször bérbe adják tollukat egyeseknek, vagy pártoknak; némelyek meg csak saját önző czéljaikra indítanak meg lapot, vagy szakközlönyt, s ha czelhoz jutottak, felhagynak vele. Süllyed az írói osztály, mert az írói proletariatus, a kalandorok gombamódra szaporodnak, s a megvesztegethetés s az önelárusítás a mostani materialisticus élvhajhászó korban már csak mint élelmesség tűnik fel. A sajtó — mindig a csekély tisztességes kivétellel értve — hizelgő szolgálja, cselédje egy részről a közönségnek, más részről a pártoknak, holott az volna tiszte, hogy, mint a hiányzó közvéleménynek pótléka, magasabb erkölcsű tisztább ítéletével irányozzon, vezessen, szellemi s erkölcsi areopagot képezzen. Épen úgy tesz, mint a sophisták, kikről Plato ezt írja: „Ezen bérért tanító mesterek bölcseségnek tartják a néptömeeggel mint valami nagy, hatalmas állattal oly módon bánhatni, hogy vágyait és szenvedélyeit fölingereljék s aztán lecsillapítsák, és azt hirdetik szépnek vagy rútnak, jónak vagy rosszának, mit ama nagy állat tart olyannak.” Van ugyan egy-két független írónk is; de ezek távul tartják magukat a napi irodalom vásári zajától, s ha már megsokallván a dolgot kénytelenek néha feszólnai, hangjok elvesz a bábéli zavarban, tulkiáltják őket.

Mivel a közel mult jelesei közül többen elhaltak; mások meg hivatalba lépven, vagy máskép gátoltatván hallgatnak; mivel 49-ben sok nagy reményű ifju csatatéren maradt, és azóta nem ne-

veltek új nemzedéket, mely az eltűntek nyomába léphetne, ha csak a költészet terén is: azért most a sajtóban a *dii minorum gentium* és részben pelyhes ifjak gazdálkodnak, kiknek még idejük sem volt tudományt és műveltséget szerezni, erkölcsi tisztítkozás folyamatán keresztül határozott jellemmé forni; kik tanítnak, mielőtt tanultak volna, vak létökre vezetnek.

Ezen gazdálkodásnak egyik forrása az önképző körök ferde irányzására, az azokban táplált *sophisticai* eristikára is vezethető vissza, mint amely az éretlen ifjút korát s fejlettségét meghaladó munkakörbe ugratja, a még alig virágzó növényt gyümölcsözésre erőlteti s önteltté, elbizottá, hiúvá teszi s épen ellenkezőjére tanítja annak, mit Niebuhr mondott, t. i. hogy ifju bölcs nem lény; ellenkezőjére Goethe és Kölcey azon mondatának, hogy előbb csendes magányban a talentumot kell fejleszteni s csak azután lépni a világ zajába, hol állandó jellem fejlődik. Mit mondjunk még a napi irodalom azon vaczkordairól, kik iskolát sem végeztek!

De ami leginkább kifejlesztette s napról-napra mélyebbre süllyeszti a jelen irodalmat, az a modern világnak általános iránya: a szédelgés a szellemi világban úgy, mint az anyagiban. Napoleon, a szédelgés nagy mestere, e kornak prototypja, miután nemzetét a szédelgés legmagasabb fokára csigázta s lsten tudja, mily mély örvénybe szédítette volt, maga is leszédült; de Párizs divata mérvadó levén, a szédelgés most már általános kórrá lett.

Mivel az oktatási szülők korán érlelnek meg bennünket, s így korán kívánjuk az élvezeteknek mennél több s mennél nagyobb serlegét ürítgetni; ehhez pedig sok pénz kell: azért levetvén a józan ész és lassu, becsületes munka nyúgeit, mohósággal esünk neki az anyagi meggazdagodásnak, igen gyakran va banque-ot is játszva s nem törődve, mily uton jutunk pénzhez, mily undorító szaga van a piszkos nyereségnek; mert hiszen nekünk sok kell, minden kell, hamar kell. Pedig a görögök és rómaiak példája borzasztó alakban tesz bizonyosságot az egyoldalú anyagi fejlődés következményeiről! S nálunk ez áramlat annyival megdöbbenőbb, mert ezen üzérkedést nem ellensúlyozzák: józan bölcelet, humanisticus és szivnemesítő tanulmányok és példák; hanem anyag és szellem többnyire végzetes szétválásban vannak; akiknek van, nem gondolnak a társadalommal, hanem többnyire az epicurismus legalsó fokán testi kéjnek (hedonismus) élnek; akik pedig nemesítőleg tudnák használni az anyagot, azoknak nincs. Az erkölcsi eszmék kihalóban vannak közöttünk; mert csak kevesen adnak rájuk valamit, s csak elvétve van igazi gondozójok. Egymásban és a dolgokban való hitünk vesz. Nincs semmi kötelezettségünk egymás irányában; nem érezzük sem az erkölcsi, sem az anyagi solidaritásnak szükségét; megy kiki, amerre tetszik, él kiki, ahogy tud, nem törődve másokkal, még ügytársaival sem, ha pelengérré huzcolják őket; örül, hogy őt nem érte a baj a fajoknak létért való küzdelmében; legfőlebb a

vele egy gyékényen áruoló czimborák érdeklík, pedig „ma nekem, holnap neked“. Ime mily fölséges gyümölcsei a megvesztegetett józan észnek, a chimpans-philosophiának!

Ezen anyagi s általában az egész társadalmi életnek aztán hű képmása az irodalom is. Ugyanazon önző, egység, czél és irány nélküli működés, zavar, felfordultság, anyagi nyereségre, szellemi tekintélyre s ez által magas állásra czélzó üzérkedés, pajtáskodás, ugyanazon szédelgés, reclame, humbug uralkodik itt is. Az írói moral kiveszöben van, úgy hogy ha egyik-másik lapnak évi botrányait összeírnök, egész chronique scandaleuse telnék ki belőlök s a Sinkovits-féle botrányoknak sokféle kiadásai lennének. Öregebbjeink, kiknek szavuk még nyomna talán valamit, nem hallatják irányadó kritikái itéletöket; mi aztán a sok közepszerüség mellett a rosznak kövér felburjánzását mozdítja elő s gyermeköczéket arra bátorít, hogy öök kritizálják meg az öregeket. Mindenki ir minderről, amint épen eszébe jut, sem tartalomra, sem alakra nem ügyelve, csak legfölebb arra, hogy keljen a szellemi szörnyszülött, s a nagy reményü szerzőnek híre menjen. És ezt a reclame, a hasonszörü czimborák egyhangu, egyidejü hosanna-kiáltozásai ki is erőszakolják; míg ellenben azt, kinek művét komoly, nemes szellem, tartalmi súly, magasabb törekvés jellemzi, ki nem mára, hanem a jövőre dolgozik, azt, főleg, ha egyik-másik pajtásnak utjában talál állani, vagy ha más felekezeti, lecsépelik, lehetetlenné teszik. És ez még némely tudós akademikust is megfélemlít; mert azt látjuk, hogy nyájas mosolylyal kezét szoritnak a hírlapi referensek mérgesebbjeivel, nehogy rajtok is gyakorolják nemes mesterségöket, a lecsépelést.

E lecsépelés nálunk a partgyölölet és düh, az ámitók, izgatók lelketlensége, az ugynevezett intelligentia egy részének kiveszett erkölcsi érzéke, sokaknak buta gögje s a tömeg vakságának közepette annyira ment, hogy alig van jóra való ember, kit így vagy úgy, itt vagy ott be ne piszkoltak volna. Botrány és piszkolódás, pelengérré való hurcolás a legkapósabb áruczikk. „Aki birja, az marja“ ez a jelszó, s mindenki iparkodik öklözéssel, sőt letaszítással, legázolással is mások fölé kerekedni; mert hiszen a fajok küzdelme a létért ezt parancsolja(?) Minthacsak Aristophanes és az elerkölcstelenedett Róma korát élnök! Minthacsak Bukarestben volnánk, hol miniszteri székekben s más hivatalokban ülök s ezekre törekvök két pártja van! Egymás becsülése, az egymásban való hit és bizalom, az együvé tartozás és közös czélra való egyesülés szükségességének érzete hiányzik nálunk; hiányzik a művelt társadalmak védpajzsa, az erkölcsi közvélemény, mely az egész és az egyedek erkölcsi élete fölött örködnék, a becsületet védelme alá venné, az ellenkezöt megbélyegeznék, jutalmazna és büntetne. Ha végezve emberi és hazai kötelességből vállalt nehéz napi munkádat, vigasztaló lelkiösmerettel mint becsületos ember fekszel le, más napra eröt gyüjtendö, megeshetik, hogy neved meggyaláztatására, meghurcoltatására öbredsz

föl; hogy valamely irodalmi kalandor meg akar moraliter ölni. Ártatlan vagy ugyan, de a világgá eresztett rágalom a jobbakban is legalább gyanút kelt. Jól tudják ezt, kiknek kenyerök a calumniare audacter, semper aliquid haeret. A sérelmet szépen zsebre teheted, mert ilyen apróságot a törvény nem büntet. Egy ellopott vörös hagymáért három rendőr is nyakon csip: a becsületesről a szabad sajtó szent paizsa alatt szabadon, sőt büszkén mint hős jár fel s alá; s örülhetsz, ha az irodalmi banditának kevés a tapsolója.

IV.

Vannak, kik meglehetősen olcsó pénzért készek a becsület irodalmi bunkózására. Találkoztak, kik pelengérral fenyegetődzve csikartak ki néhány pénzt, és volt idő, midőn gyöngye morálu lapok is tüntettek az irodalmi banditaság ellen, ad speciem és speculatióból. Azonban e sajnos élelmességnek vannak elpalástolt érdekeséstűző árnyalatai is. Fölötte szomorító jelenség, hogy még neveléssel és tanítással foglalkozó egyének is vállalkoznak irodalmi szédelgésre és kalózságra! Van Budapesten egy kisebb szövetség, többnyire ifjú hősökből, nagy részt tanárokból álló. Ez, mint a modern philanthropicus nevelésnek magzata, kora érettségre jutván, nem várhatja be az időt, melyben ő is a becsület és áldásos munkásság szolgálatában megőszült polgárok tisztos sorába fel fog vétethetni. Neki gyorsan kell, minden kell. Neki Athene, Sparta, Róma a haladottabb modern polgárisultságban nem imponálhatnak. Micsoda ostobaság is volt az, a gerusiát és a senatust a legérdemesebb legtisztesebb, legbölcsebb öregekből állítani össze! A mai felvilágosultság kibontakozott már azon ballihból, hogy in senibus consilium, és követeli, hogy valamint a politikai lapok műhelyeiben sok gyermekóriás dolgozik, úgy a közoktatási senatusba is ezen szövetség nagyra törő ifjú vitézei hívassanak meg, mi nek történetével aztán a senatus juvenus-szá, a bölcs és tisztos gerusia pedig imprudentia- s impudentiá-vá lenne változtatandó.

Továbbá, minthogy szerintök az egyetem legtöbb tanszéke gyalázatosan van betöltve, úgy hogy a szegény tanárjelölt ily tudatlan tanároktól semmit sem tanulhat, s így a gymnasiumi tanítás csekély eredményét ebből magyarázzák ki: s minthogy „az a tanárvizsgáló bizottság valóságos scandalum“: azért az egyetem a német lapok segítségével a külföld előtt is meghurczolt becsületének helyreállítása okvetlenül követeli, hogy elmozdítván ezen képtelen tanárokat, helyökre a nemes szövetség azon világhírű tudósai hívassanak meg, kik nagy tudományosságuknak akkor adák jeleit, midőn egyetemi magán tanárságért való folyvamos alkalmával az illető bíráló és referáló tanárnak azt vallották, hogy ők az illető tanártárgyból bizony nem tudnak többet, mint amit a gymnasiumban

tanultak, de majd hozzálátnak, ha habilitáltattak; kik ezen egyetemi tanárt, mivel a gymnasiumi ifjunak is szegényére való írásbeli próbadolgozataikat mint lomot elvetette s így őket a magán tanárságtól elcsöppentette volt, tudatlannak, az egyetemi tanszékre érdemtelennek nyilatkozatták, természetesen mindezt hirlapokban.

Ezen nagyudományu uracsokat kell megbízni a tanárvizsgálással is, mert ők, mint még gymnasiumra sem képesítettek, mint tanári kötelességeikben való hanyagságuk miatt az elmozdításhoz közel volt mintanevelők és mintatanárok, ezek a nyeglék, kik minduntalan az ország legjobb tanáraiul hirdetgetik magukat s az egyetem valamennyi tantárgyaihoz, valamennyi tanár munkaköréhez areopagitalangon szólnak, mindent kritika alá venni képesek s így universalgeniek, ezek, kik borzasztó tankönyveket férczelnek össze, kiknek mesterségök nyegleség, ámtítás, hazugság, kiket a bölcséleti kar gyűlése mint rágalmozókat bélyegzett meg s mutatott be a miniszternek, — ezek legilletékesebb tagjai lesznek a vizsgáló bizottságnak (?)

E szép szövetség vezérei azon egyetemi tanárookra, kiknek tanszékeit egymás közt elosztották, (már ugymint sperativumokat) catilinai ügyszeretettel proscibálást határoztak. Minden áron emelkedni, a fontosabb állomásokat kezökre keríteni: ez törekvésök a tanári pálya eme szédelgöinek. Érzik, hogy nagy tettekre képesek és készek, s nincs mulasztani való idő, hogy a közjó mentül előbb érezze működésök áldását. A cél magasztos!?

S hogy célhoz jussanak, befészkeltek magukat majd minden nagyobb lap műhelyébe, honnan adott jelre együttesen szokták intézni támadásaikat a legbecsületesebb emberek ellen is; pelengérré huzcolnak mindenkit, kiról vélik, hogy utjokban áll; magának az őket mellőző miniszternek is azt visították fülébe, hogy itt az ideje mennie, ha elég indiscret a nagy fizetésű állomáson, melyet betölteni nem bir, megmaradni; de ha azt látják, hogy e cselofogás nem sikerült, sőt talán visszalökte őket céljoktól, akkor tiz napra rá dicsérettel halmozzák el a nevelői jellemnek e mintaképei a nyelvök tajtékjában megforgatott minisztert, főleg, ha dobott is nekik oda valamit.

Saját közlönyük is van, melyet, miután a talán eszmélni kezdő tanáregylet tisztos helyeiből kicsöppentek, aligha nem az egylet közlönye ellen indítottak meg. S minthogy a sophisták idejében is a szó és czim arra használtatott, hogy eltakarja a vele ellenkező tettet és tartalmat, Magyar Tanügy-nek csúfolják, nem igénytelen célzással, mint kik korszakát készítik a magyar tanügynek; és nevelésről is beszélnek abban az igen nevelt (?) szerkesztő nem csekély kudarczára, sőt ő maga sem retten vissza e rá nézve sujtó themától. Sajnos, hogy néhány komolyabb férfiu is ráment e lépre; sajnosabb, hogy ezek az anteacták után nem restellik ott feledni nevöket a czimlapon az avatatlanok ámtítására; legsajnosabb pedig, hogy akadha-

tott ember, ki hiúságból, álnépszerűség- vagy éppen félelemből-e, nem tudom, most adta oda nevét a czimlapra! E közlönyt nagyon ajánljuk, különösen a vidéki tanárok pártfogásába, ajánljuk különösen azon munkatársát is, egy másik közlöny szerkesztőjét, ki minap, a Szamossy helyére történt választás alkalmából, elég szerény volt nagy becsének tudatában azt írni önmagáról, hogy hát nem tudják-e azok a babra tarokkozó vidéki tanárok, ki a legény a csárdában a budapesti tanárok között; kinek kell sok pénz, hogy nem a vidéki szegény ördögök, hanem fővárosi gavallér módjára bankóra tarokkozhasson, s így ki való a közoktatási tanácsba?

Egy-kettő ezen uracsok közül, hogy a magyar culturáról adatokat szolgáltatasson a Löhereknek, német lapokban szokta gyalázni mindazt, mi magyar, egyetemet, akadémiát, tanodákat stb., kézzel fogható jelet adva annak, hogy tanügyi közlönyük neve nem álarcz (?)

Már ami ezen urak szünni nem akaró lármájának s piszkolódásainak sikerét illeti, sajnos, azt nem mondhatnók éppen semminek. Most általában igen jó idő járván a szédelgésre és nyegleségre, némelyikök már szép hasznát látja mesterségének. Hiszen nem régen maga a minisztérium is egyiköknek, hogy betömjé száját, egy drága konczot dobott oda; de ezen minden tekintetben kárhözható hiba megboszulta magát; mert az illetőnek csak felizgatta öhségét, és most még szebben fújja a nótát, mint ezelőtt, a győri fősvényt utánozva. Nem csoda, ha a szép siker többeket csábít ez útra!

De hova jutunk, kérdezem, ha még azok is, kiknek a haza jövője első sorban van letéve kezökben, mint indulatok és szenvedélyek rabszolgái ily rút példáját mutatják az erkölcsiségnek! Hol van itt az emberségnek azon kelléke, melyet egy közönséges jóra-való embertől is méltán követelhet még a félművelt társadalom is? Bizonyára elveszti hitelét az ily nevelő, el a tudományt, melyet tanít; mert ha föltennök, aminek ellenkezője áll, hogy t. i. ezen urak alaposan tanult tudósok, akkor is tudnunk kell a történelemből, hogy szív s jellem nélküli tudomány mindenha csak átkára volt az emberségnek és egyeseknek. Erkölcs egymaga is fentart országokat, de tudomány egymagában soha! A tanár bizonyos mértékben eszménye, mintaképe tartozik lenni tanítványainak, melyen tisztelettel csüngenek szemek. Az antik mentori alakok helyett nem visszataszító, elidegenítő lélek képét látja-e ily tanárokon a növendék? Nem vesztie el a nevelés és tanítás sikerének legelső föltétét, a tiszteletet és bizalmat a tanárok s az iskola iránt, midőn a ferde házi nevelés és az iskola bűnösen laza fegyelmenél fogva minden nem ifjunak való helyeken hentereghetvén s mindenféle lapokhoz hozzáférhetvén, azokban a tanároknak piaczi ácsorgókhoz illő öklözéseit olvassa? Még az oly tanár is, ki tiszta szándékból s művelt emberhez illő hangon szerkeszt valamely lapot, többfélekép bénítja meg tanári, de főleg nevelői működését: hát aki folytonos polemizáló, mocskolódó írkalásra pazarolja idejét!

Hol itt a lelki egyensúly, a kedély nyugalma, mely nélkül tanítani, nevelni nem lehet, s melyre a tanítványok is élő példa által vezetendők? Bizonyos, hogy ily tanár, ha óriási tudománya volna is, nem teljesítheti kötelességeit s férge a nevelésügynek. „Plato et Aristoteles et omnis in diversum itura sapientium turba plus e moribus, quam e verbis Socratis traxit. Zenonem Cleantes non expressisset, si eum tantummodo audisset; vitae eius interfuit, observavit illum, an ex formula sua viveret. (Seneca, epist. 17.)

Sok volna e szomorú jelenség sokféle romboló hatását elszámolni; legyen elég csak annyit említeni Herderrel, hogy amely szülők ily lények iskoláiba járatják gyermekeiket, vérző szívvvel kiáltgatják: „Oh iskola, te ifju kedélynek, ifju erkölcsnek s érületnek ültetménye! összetett kézzel könyörög a város, a haza, s követeli tőled rád bizott csemetéit és virágait. Ha te elpusztítottál, ugy minden elpusztult; mert a haza tőled vár jobb polgárokat!“ Erkölcs nélkül Róma ledől és rabigába görbed! Ha az erkölcsi eszközök megsemmisítésében még nevelők, tanárok is közre működnek, mi lesz képes maholnap a riasztó mérvben szaporodó erkölcsi kihágásoknak, feslettségnek ellenállani, a mindennemű mételet nem kiirtani, hanem csak korlátozni is? Nézzük csak elfogulatlanul, hol és hogy állunk már most az erkölcsiség dolgában? Lapjaink kénytelenek akaratlanul is tanúságot tenni a minden felé elharapódzó rémlelet eseményekről, az irodalomnak botránnyokkal s rágalmakkal tetszelgő bérencz része, mint azok előmozdítója, megelégedhetik műve eredményével!

S erkölcstelen néppel mit remélhetünk kivivhatni, ha válságos idők következnek be? Ott a történelem, megmondja az!

Nem késő még, de talán nagyon is rövid az idő arra, hogy felocsuljunk bódálmunkból és tájékozván magunkat, művelt társadalom és erkölcsi közvélemény alapításához fogjunk, és pedig mindenelőtt az erkölcsi gyom irtásával, a mételet terjedésének gátlásával, a becsület megvédésével, a becsstelenség megbélyegzésével. Bizonyára szent kötelességének ismerhetné minden igazi szellemvezér, minden lelkész, tanár, a legmagasabb tanszékektől le a tanyai tanítóig, a rothasztó és bármikép romlasztó szellem ellen szent hősiességgel, solidaritásban harcolni. Itt volna ideje eszközölnünk, hogy minden előtt az irányadásra hivatott sajtó legyen a művelt társadalom és erkölcsi közvélemény fejlesztője. Sorakozniok kellene e célra a komolyabb lapszerkesztőknek; szellemi areopagot kellene alakítani, mely kellőleg riaszsa vissza a vérszemet kapott irodalmi martalócokat. Ne ámítsuk magunkat azzal, hogy a sajtó, főleg a mi sok nyelvű, sok vallásu országunkban, hol anyai érdek néz farkas-szemét egymással, az ejtett sebeket meg is gyógyítja.

A tudomány és irodalom méltóságának megmentése végett többet tehetne az akadémia is; a tanügy tisztessége végett többet a tanáregylet is, mely eddig inkább csak külsőleg volt egyesülve

s egyesek érdekeinek talán több tért engedett kelleténél; többet tehetnének a tanítói egyletek, és tehetnének valamit az egyes tanár-testületek is.

Ohajtandó végre, hogy a kormány komolyan gondoskodjék az igazi nemzeti érzelem, valódi műveltség, erkölcsi nemesség visszaállításáról s az igazság kiszolgáltatásáról. Különösen a sajtóval való visszaélés és irodalmi kicsapongások ellen kellene szigorúnak lennie; különben az álliberalismus zajgásától való félelmében csak a rabszolgaságot mozdítná elő erélytelenségével.

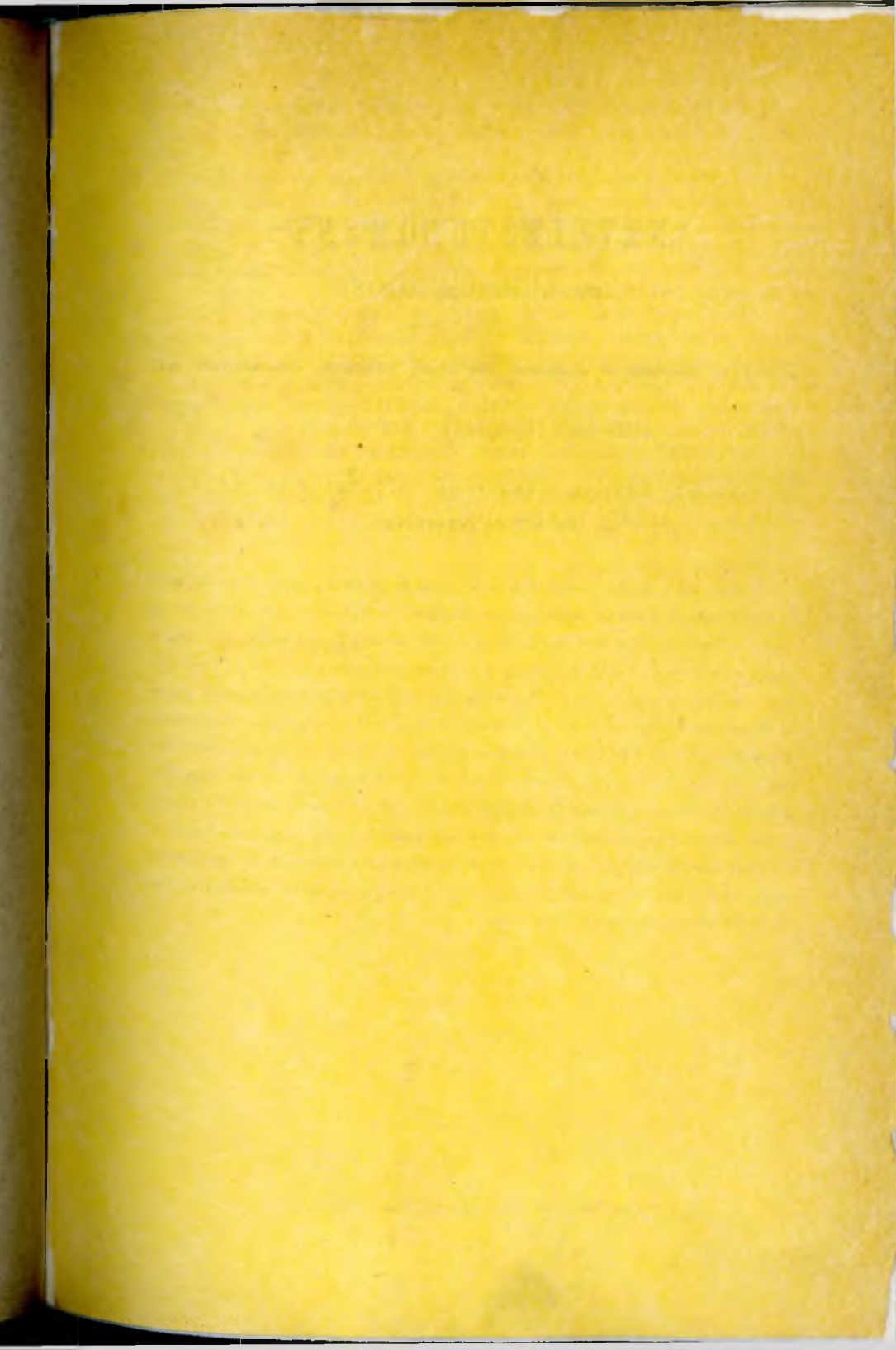
„O quisquis volet impias caedes et rabiem tollere civicam, si quaeret pater urbium subscribi statuis, indomitam audeat refrenare licentiam, clarus postgenitis! Quatenus heu nefas! virtutem incolumem odimus, sublatam ex oculis quaerimus invidi. Quid tristes querimoniae, si non supplicio culpa reciditur? Quid leges, sine moribus vanae, proficiunt? (Horatius.)

Igy juthat nemzetünk ismét önmagához s önmagába; így lehet a meghasonlásokat mérsékelni, az igazi egyiséget mindinkább visszavarázsolni, erkölcsi tisztulás útján. E nélkül silány phrasis az egyetértés, egyenlőség, szabadság, testvériség, haladás kongatása.

Pesten, 1873. évi jan. 20-n.

Lubrich Ágost.

„NEVELÉSTUDOMÁNY“.

Irta LUBRICH ÁGOST

k. egyetemi r. tanár.

A magyar tudományos akadémia 200 arany jutalmára érdemesített mű.

(129 nagy ív, 4 könyv. Ára 10 ft.)

Kapható Pesten, a szerzőnél, aldunasor 19. sz. a.
és az egyetemben.

Ezen mű a nevelés és tanítás minden ágazatát felölelni s azon utakat kijelelni törekszik, melyek a nemzeti műveltség eszményének megvalósítása felé irányítanak. Az egész nevelési s tanítási kört tárgyalja, nem csak részletebben s behatóbban, mint az eddigi neveléstanok, hanem kritikailag s tudományosabb állásponttól is, és a nehezebb mozzanatokot oly alakba öntve, hogy azokat ne csak a középtanv dai tanárok, hanem az érteelmesebb néptanítók és nem-nevelők is élvezettel s tanulással olvashassák. Megszólaltatván az ó és új kor nevelési irodalmának fűnkelt szellemeit s megjelletvén örök becsü műveik kiapadhatlan forrásait, némileg egy ki nevelési könyvtárral szolgálnd, másrészt a kijelelt forrásokból való bővebb múnítésre serkenteni s emellett a nem-nevelők közül azoknak, kiknek erre szükségök van, némi tájékoztatást nyújtani törekszik öntökélyestlések módjának tisztább megismerésére, a rendeltetés valósításához vezető utak s eszközök megválasztására s így a „mindnyájunknak mindnyájja általi nevelése“ elvének fogantatására nézve.